

2017'de Nükleer'de Bir Birine Zıt Gelişmeler

Mustafa KİBAROĞLU

Prof. Dr. MEF Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Kuzey Kore, test alanı olarak bilinen bölgede meydana gelen sismik sarsıntının ardından beşinci nükleer testini gerçekleştirdiğini açıkladı.

SBS 뉴스특보

北 "수소폭탄 실험"

中, "수소폭탄 실험 확인"

SBS NEWS

특보

美 백악관 "수소탄 실험은 유엔 안보리 결의 위반"

SAMSUNG

Halen vakit varken, nükleer silahların yeryüzünden tümüyle yok edilmesi yönündeki çabalara destek vermek kaçınılmaz bir sorumluluk olarak görülmelidir.

2017 senesi yavaş yavaş tarihteki yerini almaya hazırlanırken, yıllar sonra geri dönüp bakıldığında, hangi önemli olayların öne çıktığını hatırlamak, maalesef, çok da zor olmayacak. En çok hatırlanacak olanların başında, hiç şüphesiz, binlerce masum insanın hayatını kaybettiği, ülkemiz de dahil olmak üzere, dünyanın dört bir yanında meydana gelen hain terör saldırıları gelecek. Ancak, 2017 yılının akılda kalacak gelişmeler arasında, nükleer silahların yayılması yönünde atılan endişe verici adımların sürmesi ve bunlara karşı gösterilen uluslararası çabalar da tarihteki yerlerini alacaktır.

Bu yazımızda, “yüksek siyaset” konusu olarak akademik, diplomatik ve askeri çevrelerde yoğun bir şekilde tartışılan, ancak dünya kamuoylarında detayları hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmayan, nükleer silahların yayılması sorunu ile ilgili iki önemli gelişmeyi öne çıkartacağız ve bir birine zıt yönde gelişen bu süreçlerden birinin insanlığın geleceğine yönelik ne gibi ciddi tehditleri, diğerinin ise, az da olsa, hangi umutları içlerinde barındırdıklarını tartışacağız.

Bahse konu gelişmelerden biri, Kuzey Kore'nin ilk olarak Ekim 2006'da başlattığı nükleer silah denemelerinde çok önemli bir aşama olan Hidrojen bombası denemesini 3 Eylül 2017'de gerçekleştirmiş olmasıdır. Diğer önemli gelişme ise, Birleşmiş Milletler çatısı altında yürütülen görüşmeler sonucunda, kısaca “nükleer yasak” (nuclear ban) olarak da bilinen, “Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması”nın 122 ülkenin olumlu oyu ile 7 Temmuz 2017'de kabul edilmiş olmasıdır. Bu gelişmelerden birincisinin ortaya koyduğu tehdidin boyutlarına karşın, ikincisinin içerdiği önlemler, küresel boyutta uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi bakımından, bir denge teşkil etmekte midir? Yazımızın özünde cevabı aranacak temel soru bu olacaktır.

Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Denemelerinin Geçtiği Önemli Eşik: Hidrojen Bombası!

Nükleer silahların yayılması sürecini yakından takip eden bir akademisyen olmanın sorumluluğuyla, Kuzey Kore'nin nükleer denemelere girişebileceği yönündeki düşüncelerimizi, süreç başlamadan yıllar önce, Uluslararası İlişkiler dergisinin yayın hayatına başladığı 2004 yılı başında çıkan ilk sayısındaki “Kuzey Kore'nin Nükleer Programı: Sebepler ve Sonuçlar” başlıklı makalemizde yazıya dökmüşüz ve şu uyarıyı yapmışız:

“Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirme programında varmış olduğu aşama artık küçümsenemeyecek bir seviyeye ulaşmıştır. Nükleer silah sahibi olmanın en temel göstergelerinden biri olan nükleer deneme yapmayı Kuzey Kore'nin önümüzdeki yıllarda gerçekleştirebileceği yönünde görüşler bu ülkeyi yakından takip eden uzmanlar tarafından ortaya konulmaktadır.” Kuzey Kore'nin nükleer programını artık sadece az sayıdaki ülke ya da bölge uzmanları değil, tüm dünyada uluslararası güvenlikle ilgilenen araştırmacıların neredeyse tamamı yakından takip etmektedir. Gerek ekonomik ve mali bakımdan, gerek bilimsel ve teknolojik gelişmişlik bakımından bir çok ölçüte göre dünyanın geri kalmış ülkeleri arasında sayılabilecek Kuzey Kore'nin nasıl olup da bugün sadece bir avuç ülkenin sahip olduğu termonükleer silah geliştirme aşamasına geldiği sorgulanmaktadır.

Nükleer silaha sahip olma kararının ve zamanla bu yönde edinilen kazanımların sürdürülmesi kararlığının çıkış noktası, aslında fakir ve geri kalmış ülkeler sınıfında gösterilen Kuzey Kore'nin günümüzde varmış olduğu seviyeye nasıl ulaştığı konusunda ciddi ipuçları vermektedir. Uluslararası İlişkiler dergisindeki yazımız bazı dönüm noktalarını şu şekilde hatırlatmaktadır. Kuzey Kore'nin kurucu lideri Kim Il-sung'un adeta can düşmanı konumundaki sömürgeci bir güç olan Japon-

ya'nın Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan nükleer bombaların etkisiyle nasıl teslim olarak diz çöktüğünün görmesi, zihninde bu silahlara mutlaka sahip olunması düşüncesini doğurmuştur.

Onlarca yıl kendi topraklarında Japonlara karşı gerilla savaşı yapan, çoğu kez başarısız olan Kim Il-sung, sadece iki nükleer bomba ile Japonya'yı teslim alan ABD'nin gücünden çok etkilenmiştir. Bununla birlikte, Yarımada'da 1950-53 yılları arasında ABD ile girişilen savaş sonrasında açığa çıkan resmi belgelerde, Amerikalı yöneticilerinin zaman zaman Kuzey Kore'ye karşı nükleer silah kullanmayı ciddi bir şekilde düşünmüş olduklarının anlaşılması, Kim Il-sung'un söz konusu silahlara sahip olma isteğini arttırmıştır. Süpergüç ABD'nin hedefinde olduğunu bilen ve küçük ülke psikolojisi ile hareket eden Kuzey Kore lideri, "mutlak silah" olarak da nitelendirilen nükleer silah kapasitesine sahip olmak konusundaki kararlılığını daha da perçinleştirmiştir.

Kuzey Kore'nin, teknoloji geliştirme alanında ilk somut kazanımları 1960'ların başında Pyongyang dışında Yongbyon bölgesinde Sovyetler Birliği tarafından Kore Bilimler Akademisi gözetiminde nükleer araştırma kompleksi kurulması ile başlamıştır. Nükleer silah geliştirme hedefine varmasını sağlayacak tipte ve çapta tesislerin kurulması süreci 1970'ler ve 1980'lerde de devam etmiştir. 1984 yılında Yongbyon'daki Nükleer Fizik Enstitüsü'nde 50 MWt çapında güç reaktörü kurma kararı almış ve 1986 yılında tamamen kendi imkanlarıyla 5 MWt gücünde araştırma reaktörü kurulması kararlaştırılmıştır. Aynı yıllarda 200 MWt çapında güç reaktörü kurulması çalışmalarına başlanmıştır. Reaktörler kurulması yanı sıra Kuzey Koreli bilim adamları nükleer yakıt geliştirme tesisi üzerinde de çalışmışlar ve başarılı olmuşlardır.

1987 yılında Kuzey Kore yönetimi plütonyum ayrıştırma laboratuvarı kurma kararı almıştır. Kurulması kararlaştırılan nükleer reaktörlerin üretime geçmeleriyle birlikte açığa çıkacak olan atıkların da önemli miktarda plütonyum içereceği öngörüldüğü için, bu plütonyumun ayrıştırılması ve nükleer silah başlıklarında kullanılması için yılda 200 ton atık yakıt işleyebilecek ve önemli miktarda plüton-

yum ayrıştırabilecek bir tesis kurulmasına başlanmıştır.

1990'ların ortalarına gelindiğinde Kuzey Kore'nin Yongbyon bölgesinde uranyum madeni işlemekten, uranyum zenginleştirmeye, plütonyum ayrıştırmaktan, güç reaktörleri kurmaya kadar uzanan faaliyetleri kapsayan yüzden fazla sayıda irili ufaklı nükleer tesis kurulmuş ya da kurulmaktaydı. Tüm bu faaliyetlerde 150 kadar üst düzey bilgiye sahip bilim adamı, 2,500 kadar uzman ve teknisyenin görev aldığı bildirilmiştir Nükleer başlıklar geliştirmek kadar onları istenilen hedeflere gönderme araçlarına sahip olmak da Kuzey Kore'nin öncelikli amaçlarından biri olmuştur. Bu sebeple daha 1960'lar itibarıyla müttefiki Sovyetler Birliği ile bu alanda da kapsamlı işbirliğine gitmiştir.

1965 yılında Kuzey Kore'de Hamhung Askeri Akademisi kurulmuş ve özellikle füze teknolojisi üzerine yoğunlaşması planlanmıştır. Çin ile Eylül 1971'de askeri alanda kapsamlı işbirliği anlaşmaları imzalayan Kuzey Kore söz konusu silah sistemleri almakla kalmayıp, ortak üretim ve teknoloji transferi de sağlamıştır. 1980'lerin sonu itibarıyla menzili 1,000 kilometreyi bulan No-dong füze sistemlerini geliştiren Kuzey Kore, 31 Ağustos 1998 tarihinde menzili 1,380 kilometreyi bulan iki aşamalı Taep'o-dong-1 füzesini "başarı" ile denemiştir. Japon Denizini aşarak Japonya'nın Hokkaido adasının doğusunda Pasifik Okyanusu'na düşen füze artık Kuzey Kore'nin istediği takdirde Japonya topraklarında dilediği her noktayı ve Güney Kore'nin aşağı kısmındaki ABD üslerini vurabileceğini göstermiştir.

Aradan geçen yaklaşık 20 yıllık süreçte Kuzey Kore, uluslararası konjonktürün fırsat verdiği ortamlarda, bir yandan nükleer silah geliştirme çabalarını yoğunlaştırırken, diğer yandan sahip olduğu füze teknolojisini, 2000'li yılların sonlarına doğru orta menzil (medium range) kabul edilen 1,500-3,500 km, bilahare 2010'lu yıllar itibarıyla orta-uzun menzil (intermediate range) kabul edilen 3,500-5,500 km ve geçtiğimiz yıllarda kıtalararası menzil (ICBM) olan 5,500 km ve üzerinde mesafelere erişebilecek düzeylere yükseltmiştir.

Kuzey Kore'nin askeri açıdan güvenilir nitelikte kaç adet nükleer başlık geliştirmiş olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber, Kore Yarımadası'ndan dünyanın herhangi bir noktasına termonükleer bomba yollama yeteneğine sahip olduğu artık şüpheye yer bırakmayacak kesinlikte bilinmektedir. 3 Eylül 2017 günü denemiş olduğu 140 kilotonluk termonükleer bombanın, 6 Ağustos 1945 tarihinde Hiroşima'ya atılan atom bombasının 8 katı büyüklüğünde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Zaman içinde, nükleer alandaki çalışmalarını durdurmadığı takdirde, Kuzey Kore'nin termonükleer bombalarının kapasitesini milyon ton (megaton) düzeyinde etkiye sahip olacak şekilde geliştirmesi hiç de sürpriz olmayacaktır.

Uluslararası sitem içindeki konumu, 3. kuşak liderleri Kim Yong Un'un dünya kamuoyuna yansıyan ilginç tutum ve davranışları, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump ile şahsi düzeyde giriştiği söz dalaşında karşılıklı olarak sarf edilen ifadeler, yalnızca Kuzey Kore'nin değil, aslında nükleer silahlara sahip olan tüm ülkelerin, insanlığın ve yaşadığımız çevrenin geleceğine yönelik ne denli ciddi bir tehdit oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Nükleer Savaş Tehlikesini Önlemek Şansa Bırakılmamalı

ABD'nin ve Sovyetler Birliği'nin onbinlerce nükleer başlığı kullanma hazır konumda tuttuğu Soğuk Savaş yılları boyunca iki süpergüç arasında nükleer bir savaş çıkmamış olmasının en temel sebebi, karşılıklı olarak birbirlerini birçok kere yok edebilecek imkan ve kabiliyetlere sahip olmalarının yarattığı "nükleer dehşet dengesi" idi. Ancak, her iki tarafta da rasyonel düşünebilen lider kadrolarının yönetimde olmaları, askeri ve sivil sektörden son derece disiplinli, iyi yetişmiş üst düzey uygulamacıların silah sistemleri ve teknolojik donanımlar üzerindeki hakimiyetleri, teknik ya da kişisel hatalar sonucunda istem dışı nükleer silah kullanımı olasılığını en aza indirdiğine inanılmaktaydı.

Soğuk Savaş'ın bitmesini takip eden yıllarda zamanla ortaya çıkan bilgi ve

**NPT'ye göre,
1 Ocak 1967
tarihinden önce
bir nükleer
düzenek
patlatmış olan
ülkeler Nükleer
Silaha Sahip
Devlet statüsü
ile bu silahları
bulundurmaya
ve üretmeye hak
kazanmışlardır.**

belgelerde gerçekte durumun hiç de öyle olmadığını ve karşılıklı yanlış anlamaların, hatalı istihbarat değerlendirmelerinin, teknik aksaklıkların bir çok kez iki süpergüç nükleer çatışmanın eşiğine getirmiş olduğunu gözler önüne sermiştir. Bir başka deyişle, şans faktörünün, bugüne kadar nükleer bir savaşın yaşanmamış olmasında çok önemli bir rolü oynadığını ileri sürmek aslında hiç de abartılı olmayacaktır.

Milyarlarca insanın hayatını yakından ilgilendiren bu durum karşısında daha ne kadar şans faktörüne güvenilebilir? Bu sorunun cevabının "ilelebet" olmadığı aşikardır. O zaman yapılması gereken, tüm dünyadaki nükleer silahların, belli bir program dahilinde ortadan kaldırılmasıdır. Bu amaca yönelik olarak uluslararası antlaşmalar hali hazırda mevcuttur ve en önemlilerinin başında 1968 yılında imzalanan ve 1970 yılında yürürlüğe giren, uluslararası literatürde kısa NPT olarak bilinen, "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması"dır.

NPT'ye göre, 1 Ocak 1967 tarihinden önce bir nükleer düzenek patlatmış olan ülkeler Nükleer Silaha Sahip Devlet statüsü ile bu silahları bulundurmaya ve üretmeye hak kazanmışlardır. Diğer ülkeler ise "Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devlet" olarak Tanımlanmıştır ve anlaşmaya taraf oldukları taktirde nükleer silah yapmayacakları konusunda bir taahhüt altına girmişlerdir.

NPT'nin I. maddesi Nükleer Silaha Sahip Devletlerin, Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devletlere hiçbir şekilde nükleer patlayıcı veya bu patlayıcıların yapımında kullanılabilecek madde, teknoloji, bilgi vs vermemesini; II. maddesi de Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devletlerin hiçbir şekilde nükleer patlayıcı veya bunların yapımında kullanılan madde, teknoloji, bilgi vs edinmek yönünde girişimde bulunmamasını emretmektedir.

NPT'nin III. maddesi ile Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devletlerin taahhütlerini yerine getirdiklerini doğrulamak ile yükümlü kılınmıştır. Bu amaçla Ajans, NPT'ye taraf olan Nükleer Silaha Sahip Olmayan Devletler ile ayrıca

bir denetim anlaşması imzalayarak bu doğrulama işleminin hangi koşullarda ve ne şekilde yerine getirileceğine ilişkin usulleri belirlemek ve denetimleri yapmakla görevlendirilmiştir.

NPT'ye taraf olan Nükleer Silaha Sahip Devletler ise böyle bir yükümlülük altında değildirler çünkü nükleer tesislerinden askeri amaçlar için faydalanmalarını engelleyen herhangi bir husus antlaşma metninde bulunmamaktadır.

NPT'nin IV. maddesi ise, Antlaşmaya taraf olarak nükleer silaha sahip olmak yönünde kesin bir taahhüt altına girmiş olan ülkelerin, barışçıl amaçlı kullanımlar için nükleer teknolojiye sahip olmalarını ve geliştirmelerini engelleyecek unsurları ortadan kaldırmayı öngörmektedir.

NPT'ye taraf olan devletler arasında nükleer silaha sahip olma hakkının çok kısıtlı sayıda ülkeye tanınmış olması Antlaşma'nın daha müzakere sürecinin en başından itibaren ciddi bir sorun teşkil etmiştir ve Soğuk Savaş konjonktüründe bu ayrımcı tutumun Antlaşma metnine yansıtılması engellenememiştir.

Ancak, nükleer silah sahibi devletler, hem NPT'ye taraf olan ve nükleer silah edinme yoluna gitmeyeceği konusunda taahhüt altına girecek devletleri yatıştırmak, hem de daha fazla devleti NPT'ye taraf olmaya çekebilmek için VI. madde kapsamında, en kısa sürede tüm nükleer silahlardan arınmak amacı ile iyi niyetli bir şekilde müzakerelere başlayacakları yönünde bir söz vermişlerdir. Kendilerine her platformda en çok hatırlatılan husus da bu sözleri olmaktadır. Soğuk Savaş ortamının sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte iki süpergücün elinde bulundurdukları onbinlerce nükleer başlığın çok büyük bir bölümü kullanılmaz duruma getirilmiş ve imha edilmişlerdir.

Ancak, halen ABD ile Rusya'nın toplam 15,000 kadar nükleer başlığa sahip oldukları ve bunların önemli bir kısmının her an kullanılabilir konumda bulundukları da bilinmektedir. Bu iki ülkeye ek olarak, Çin, İngiltere, Fransa, İsrail, Hindistan ve Pakistan'ın da toplam

Türkiye de dahil olmak üzere, nuclear ban antlaşması görüşmelerine ya katılmamışlar, ya da 7 Temmuz günü yapılan oylamada hazır bulunmamışlardır. Söz konusu ülkelerin hemen hepsi, nükleer silahların kendilerine güvenlik ve caydırıcılık sağladığına inanmaktadır.

2,000 civarında nükleer silaha sahip oldukları düşününce, listeye eklenen Kuzey Kore'nin son ülke olmaması ihtimalinin artacağını söylemek yanlış olmaz.

ABD Başkanı John F. Kennedy'nin Savunma Bakanı Robert McNamara'ya yaptırmış olduğu çalışmanın öngörüldüğü şekilde, eğer uluslararası antlaşmalarla bir düzenleme yapılmadığı takdirde, 1980'li yıllara gelindiğinde tüm dünyada 30 kadar ülkenin nükleer silah geliştirmiş olabileceği öngörüsü NPT sayesinde engellenmiştir demek mümkündür.

Ancak, nükleer silaha sahip olma hakkını hukuken elinde bulunduran ülkelere NPT'nin VI. maddesi kapsamında verdikleri sözü yerine getirerek tüm nükleer silahlarından arınmak konusunda isteksiz davranmaları, Antlaşmanın geleceği konusunda ciddi kaygıların oluşmasına yol açmakta.

Nükleer Silahların Yasaklanması Hayal Olmamalı

Bir dizi ülkenin ve saygın hükümetler-dışı örgütlerin (NGO) girişimleri sonucunda 2016 yılı içinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çatısı altında başlatılan çalışmalar sonuç vermiş ve tüm dünyada nükleer silahların yasaklanmasını (nuclear ban) amaçlayan bir antlaşmanın görüşmelerinin yapılması yönünde 71/258 no'lu Karar 23 Aralık 2016 tarihinde alınmıştır. Söz konusu Karar uyarınca 27 - 31 Mart 2017 ve 15 Haziran - 7 Temmuz 2017 tarihlerinde BM çatısı altında görüşmeler yapılarak nihayet 7 Temmuz 2017 günü Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması 122 ülkenin oyu ile kabul edilmiştir ve 20 Eylül günü imzaya açılmıştır.

Günümüz itibarıyla nuclear ban 53 ülke tarafından imzalanmış ve 3 ülke hali hazırda onaylamıştır. Antlaşmanın yürürlüğe girmesi 50. ülkenin onayından 90 gün sonra gerçekleşecektir. Antlaşma, taraf olan devletler arasında nükleer silaha sahip olan ya da olmayan diye bir ayırım yapmaksızın hiç bir ülkenin nükleer silaha sahip olmasına imkan tanımamaktadır. Antlaşmada hedeflenen nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya idealinin reel duruma

dönüşmesi için, öncelikle Antlaşma'nın yürürlüğe girmesi ve nükleer silah sahibi, şimdilik, 9 ülkenin de taraf olmaları gerekmektedir.

İlk bakışta çok da olası görünmeyen böylesi bir gelişmenin beklentisi içinde olmak bazı çevreler tarafından nafi bir tutum olarak görülebilir. Çünkü, nükleer silaha hukuken, ya da fiilen, sahip olan devletler ve onlarla bir şekilde müttefiklik ilişkisi içinde olan devletler, Türkiye de dahil olmak üzere, nuclear ban antlaşması görüşmelerine ya katılmamışlar, ya da 7 Temmuz günü yapılan oylamada hazır bulunmamışlardır. Söz konusu ülkelerin hemen hepsi, nükleer silahların kendilerine güvenlik ve caydırıcılık sağladığına inanmaktadır. Bu sebeple, daha görünür bir gelecekte nükleer silahların envanterlerinde bulunmaya devam etmesini istemektedirler.

Fakat, unutulmamalıdır ki, burada bahsettiğimiz tehlikeler içinde, Stratejist dergisinin önceki sayılarında kapsamlı olarak ele aldığımız devlet-dışı aktörlerin nükleer ve diğer kitle imha silahlarına erişmeleri ve terör saldırılarında kullanmaları olasılıklarının yarattığı tehditten henüz hiç söz edilmemektedir. Kaldı ki, devlet-dışı aktörlerin kitle imha silahlarına erişmeleri durumunda onları terör saldırılarında kullanmalarının caydırılması, devletlerin ya da müttefiklerinin sahip oldukları nükleer silahlarla pek de olası görünmemektedir.

Dolayısıyla, insanlık tarihi boyunca hiç bir silah sisteminin sahip olmadığı yıkım gücüne sahip olması ve çevreye yayılacak olan radyasyon sebebiyle doğaya vereceği zararlarının geri döndürülemeyecek boyutlarda olması sebebiyle, nükleer savaş ihtimalinin azaltılması bir yana, daha da arttığı günümüz uluslararası ortamında, insanlığın geleceğini şansa bırakmak asıl hiç gerçekçi olmayan nafi bir tutum olarak görülmelidir.

Halen vakit varken, nükleer silahların yeryüzünden tümüyle yok edilmesi yönündeki çabalara destek vermek kaçınılmaz bir sorumluluk olarak görülmelidir. ■

